

Ympäristövaliokunta

Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko

Ulkoasiainvaliokunnalle

JOHDANTO

Vireilletulo

Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko (VNS 4/2024 vp): Asia on saapunut ympäristövaliokuntaan lausunnon antamista varten. Lausunto on annettava ulkoasiainvaliokunnalle.

Asiantuntijat

Valiokunta on kuullut:

- osastopäällikkö Juha Savolainen, ulkoministeriö
- kansainvälisten asiain neuvos Annika Lindblom, ympäristöministeriö
- neuvotteleva virkamies Markus Schulman, maa- ja metsätalousministeriö
- toimitusjohtaja Jaakko Kangasniemi, Teollisen yhteistyön rahasto Oy (FINNFUND)
- asiantuntija Anna Hyvärinen, Suomalaiset kehitysjärjestöt - Finnish Development NGOs Finland ry
- vaikuttamistyön päällikkö Tapio Laakso, Kirkon Ulkomaanapu
- ympäristöpäällikkö Antti Heikkinen, Suomen luonnonsuojeluliitto ry
- toimitusjohtaja Topi Helle, Suomen vesifoorumi ry
- ohjelmajohtaja Anne Tarvainen, WWF Suomi

VALIOKUNNAN PERUSTELUT

Ympäristövaliokunta on tarkastellut selontekoa oman toimialansa kannalta ja kiinnittää ulkoasiainvaliokunnan huomiota erityisesti seuraaviin näkökohtiin.

Kansainvälisten taloussuhteiden ja kehitysyhteistyön selonteko täydentää ulko- ja turvallisuuspoliittista selontekoa, joka nostaa hyvin esiin ihmiskunnan yhteisenä haasteena olevan planetaarisen kolmoiskriisin eli ilmastonmuutoksen, luontokadon ja ympäristön tilan heikkenemisen (saastumisen). Ilmastonmuutos sekä kiihtyvä luontokato liittyvät tiiviisti toisiinsa ja vaikuttavat muun muassa ruoan tuotantoon ja ruokaturvaan, veden saatavuuteen, energiasiirtymiin, huoltovarmuuteen, yhteiskuntarauhaan ja tautien esiintyvyyteen ja tätä kautta koko turvallisuusympäristöön. Agenda2030 yhdessä Pariisin ilmastopöytäkirjan ja kansainvälisen biodiversiteettisopimuksen

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2024 vp

kanssa sitoo myös Suomea ja luo perustan johdonmukaiselle, kokonaisvaltaiselle ja vaikuttavalle kestäväen kehityksen työlle.

Valiokunta korostaa, että kolmoiskriisin tunnistaminen on kehitysyhteistyössä olennaista, sillä ilmastomuutos, luontokato ja ympäristön tilan heikkeneminen rapauttavat taloudellisen toiminnan perustaa ja koettelevat erityisesti kehittyvien maiden kantokykyä heikentäen ruoka- ja ravitsemusturvaa sekä veden ja energian saantia. Ruoka- ja ravitsemusturvaan sekä veden ja energian saantiin kohdistuvat muutokset puolestaan vaikuttavat välillisesti erilaisten konfliktien syntyyn lisäksi pakolaisuutta, muuttoliikettä, köyhyyttä ja epätasa-arvoa.

Valiokunta kiinnittää huomiota siihen, että päällekkäisyyden välttämistä kahdessa eri valtioneuvoston selonteossa voi aiheutua vaaraa siitä, että näiden keskeisten lähtökohtien sisältyminen myös käsiteltävänä olevaan selontekoon jää epäselväksi. Valiokunta painottaa, että kehityspoliittikan keskeisiä päämääriä ovat edelleen YK:ssa yhteisesti sovitut kestäväen kehityksen tavoitteet.

Suomen tavoitteena on pyrkiä ilmasto- ja ympäristödiplomatian keinoin edistämään maailmanlaajuisista siirtymää vähähiilisiin, ilmastokestäviin ja luonnon monimuotoisuutta turvaaviin yhteiskuntiin. Tavoitteena on tukea kehittyvien maiden toimia ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa sekä luontokadon pysäyttämistä kansainvälisten sopimusvelvoitteiden mukaisesti. Valiokunta nostaa esiin, että esimerkiksi luontopohjaiset ratkaisut ovat usein kaikkien kannalta hyödyllisiä, sillä ne voivat tuottaa hyötyjä samanaikaisesti sekä paikallisen taloudellisen kehityksen edistämiseksi että ilmastomuutoksen hillitsemiseksi, siihen sopeutumisiksi, vesi- ja ruokaturvan parantamiseksi, katastrofiriskien ehkäisemiseksi, ja terveyden ja luonnon monimuotoisuuden edistämiseksi.

Ilmastomuutoksen torjunnan, luonnon monimuotoisuuden suojelun ja ympäristön tilan heikkenemisen estäminen on tärkeää ottaa huomioon kaikessa kehityspoliitikassa. Myös ilmasto- ja kehitysrahoituksessa on tärkeää varmistaa, ettei rahoituksen kautta aiheuteta haittaa luonnon monimuotoisuudelle. Valiokunta korostaa, että Pariisin ilmastosopimuksen ohella tärkeä globaali ympäristösopimus on Kunmingin-Montrealin biodiversiteettisopimus. Se sisältää luonnon monimuotoisuutta koskevat tavoitteet, joiden avulla luontokato pysäytetään ja pyritään kohti luontoposiitivisuutta.

Käsiteltävänä olevassa selonteossa painopiste on selkeästi kauppapolitiikassa ja tavoitteeksi on asetettu Suomen kaupallis-taloudellisten intressien tukeminen kehittyvillä markkinoilla. Myös kehitysyhteistyössä keskitytään yhä enemmän kauppaa tukevaan kehitysyhteistyörahoitukseen. Valiokunta toteaa, että kansainvälisen kauppaa ja kehityspoliittikan tarkastelu yhdessä on hyvä ja tarpeellinen lähtökohta, sillä käytännön tasolla asiat liittyvät tiiviisti toisiinsa. Kehittyvissä maissa yhteistyötä tulee rakentaa pitkäjänteisesti esimerkiksi tutkimus- ja kehitystyöllä, johon kaupallinen yhteistyö kytkeytyy. Selonteon mukaan Suomi käyttää jatkossa osan kehitysmäärärahoistaan katalyyttisesti kohdentaen rahoitusta yksityissektorin yhteistyön kautta maihin ja toimialoihin, joissa on mahdollista saada yritykset ja yksityinen rahoitus mukaan työhön. Valiokunta pitää tärkeänä selonteon tavoitetta lisätä yksityisen sektorin osallistumista kehitysyhteistyöhön ja -rahoitukseen. Yksityissektorin mukana olo on välttämätöntä kestävien tulosten saavuttamiseksi ja kehitysrahoituksen kasvattamiseksi. Kansainväliset ilmastotavoitteet luovat myös markkinoita

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2024 vp

ympäristö- ja ilmastoteknologialle ja lisäävät kysyntää suomalaisyritystenkin tuotteille ja ratkaisuille.

Ilmastonmuutos ja luontokato ovat globaaleja ongelmia, joiden torjumiseksi tarvitaan tiiviimpää kansainvälistä yhteistyötä. Käynnissä oleva talouden siirtymä tuotantomalliin, joka ei perustu fossiilisiin polttoaineisiin ja luonnonvarojen ylikulutukseen, luo suurta kysyntää puhtaalle energialle, ympäristöteknologialle sekä bio- ja kiertotalousratkaisuille. Valiokunta korostaa tarvetta vaikuttaa aktiivisesti EU:n lainsäädäntöön siten, että alan lainsäädäntö ja standardit edistävät energiamurroksen ja puhtaan siirtymän toteuttamista myös kehittyvissä maissa. Valiokunta pitää tärkeänä, että myös suomalaisen kulutuksen ja kaupan negatiivisia ympäristö- ja luontovaikutuksia kehittyvissä maissa (esimerkiksi metsäkatoa aiheuttavat palmuöljy ja kaakao tai laitton puukauppa) pyritään ehkäisemään ja näiden tavoitteiden toteutumiseksi toimitaan aktiivisesti EU:ssa.

Uusiutuvien luonnonvarojen kestävä hallinta ja käyttö ja ruokaturva ovat nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa entistäkin tärkeämpiä globaalille kehitykselle. Suomella on osaamista ja innovaatioita erityisesti kestävässä metsätaloudessa, vesitaloudessa ja ruokaturvassa, mikä luo hyvän perustan myös alan yritysten kansainväliselle kaupalle. Toisaalta monissa maissa on puhtaan siirtymän vaatimien uusiutumattomien luonnonvarojen eli mineraalien tuotantoa tai potentiaalia siihen. Valiokunta pitää tältä osin tärkeänä toimenpidettä, jonka mukaan tavoitteena on edistää kaivannais- ja energia-alan läpinäkyvyyttä ja vastuullisuutta sekä kehittyvien maiden mahdollisuuksia hyötyä luonnonvaroistaan kestävällä tavalla ja vaurastua.

Valiokunta korostaa selonteon tavoin, että Suomen uskottavuus ja vaikuttavuus monenkeskisesä yhteistyössä edellyttää myös rahoitusta kansainvälisille ympäristösopimuksille, YK-järjestöille (kuten YK:n ympäristöohjelma UNEP) ja ympäristörahoitoille (kuten Maailman ympäristörahoisto GEF ja Vihreä ilmastorahoisto GCF). Valiokunta pitää tärkeänä selonteon sitoumusta siihen, että Suomi osallistuu kansainväliseen ilmasto- ja ympäristörahoitukseen ja tukee kehittyvien maiden toimia ilmastomuutoksen hillinnässä ja siihen sopeutumisessa sekä luontokadon pysäyttämistä kansainvälisten sopimusvelvoitteidensa mukaisesti. Kansainvälisten sopimusten toimeenpanotyön jatkuvuus ja Suomen vaikuttava osallistuminen kansainvälisten ilmasto- ja ympäristötavoitteiden saavuttamiseen globaalisti edellyttää pitkäjänteisen rahoituksen turvaamista.

Valiokunta toteaa, että merkittävä osa Suomen kehitysyhteistyön määrärahoista kohdennetaan yleistukena YK:n kehitysjärjestöille ja kansainvälisen humanitaarisen järjestelmän kautta, haavoittuvimpien maiden auttamista painottaen. On tärkeää, että myös tuki kansainvälisille kehitysrahoitoille ja suomalaisille kansalaisjärjestöille kohdistuu merkittävässä määrin kaikkein köyhimpiin maihin.

Selonteon lähtökohtana on, että toimiva demokratia, oikeusvaltio, ihmisoikeudet ja elinvoimainen kansalaisyhteiskunta ovat kestäväen yhteiskunnallisen kehityksen edellytyksiä ja että kehitysyhteistyö edistää näiden edellytysten toteutumista. Valiokunta korostaa näiden rakenteiden merkitystä kestäväen kehityksen menestyksellisen edistämisen kannalta. Ympäristöhallinnon kehittäminen ja vahvistaminen kehittyvissä maissa tukee maiden tietoisuutta ja kapasiteettia hyödyntää puhtaaseen siirtymään ja kiertotalouteen liittyvää ympäristöosaamista. YK:n ympäristöohjelma

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2024 vp

UNEPin tuki kehittyvien maiden ympäristöhallinnon vahvistamiseksi ja ympäristösopimusten toimeenpanemiseksi on tärkeää. Hyvä hallinto ja vakaa toimintaympäristö kehittyvissä maissa tarjoavat myös parempia toiminta- ja vientimahdollisuuksia suomalaisille ympäristöalan yrityksille.

Ympäristövaliokunta pitää hyvänä ilmasto-, luonnon monimuotoisuus- ja ympäristön tilatavoitteiden nostamista ulko- ja turvallisuuspoliittisessa selonteossa painopisteeksi ja korostaa, että kässillä olevan selonteon täydentäessä ensin mainittua, plantaarinen kolmoiskriisi on olennainen lähtökohta myös tässä. Valiokunta korostaa voimavarojen riittävyyden varmistamisen tärkeyttä tavoitteiden pitkäjänteiseen toimeenpanoon ja seurantaan. Vaikuttavien tulosten aikaansaaminen edellyttää läsnäoloa maailmalla ja kehityspolitiikan jatkuvuutta. Valiokunta tukee parlamentaarista yhteistyötä ylivaalikautisten tavoitteiden ja toimien löytämiseksi ja toimeenpanemiseksi.

VALIOKUNNAN PÄÄTÖSESITYS

Ympäristövaliokunta esittää,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.10.2024

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

puheenjohtaja Jenni Pitko vihr
varapuheenjohtaja Pinja Perholehto sd
jäsen Pauli Aalto-Setälä kok
jäsen Noora Fagerström kok
jäsen Petri Huru ps
jäsen Christoffer Ingo r
jäsen Vesa Kallio kesk
jäsen Mai Kivelä vas
jäsen Johan Kvarnström sd
jäsen Jorma Piisinen ps
jäsen Tere Sammallahhti kok
jäsen Sara Seppänen ps
jäsen Saara-Sofia Sirén kok

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Marja Ekroos

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2024 vp
Eriävä mielipide

Eriävä mielipide

Perustelut

Valtioneuvoston selonteko kansainvälisestä talous- ja kehitysyhteistyöstä sisältää tuntuja puutteita globaalin ympäristönsuojelun ja oikeudenmukaisuuden kannalta. Ongelmat korostuvat erityisesti kahdesta näkökulmasta: yhtäältä luonnon monimuotoisuus ja luontokato eivät näy selonteossa lainkaan riittävästi ja toisaalta ilmaston osalta konkreettiset toimenpiteet puuttuvat. Planeetaariseen kolmoiskriisiin puuttumisen kansainvälisessä talous- ja kehitysyhteistyössä pitäisi olla yksi selonteon läpileikkaavista painopisteistä. Samalla demokratian, oikeusvaltion ja ihmisoi-
keuksien tukeminen tulisi palauttaa painopisteiksi ja niiden edistämiseksi tulisi määritellä selkeitä toimenpiteitä.

Ilmaston kuumeneminen ja luontokato eivät noudata valtioiden rajoja. Siksi Suomen on toimittava globaalisti näiden kriisien ratkaisemiseksi. Suomi on sitoutunut kehittyvien maiden luonnon monimuotoisuuden suojeluun ylläpitämällä riittävää ilmastorahoituksen tasoa, ja tämän velvoitteen selonteko unohtaa. Selonteko keskittyy Suomen strategiseen etuun ja siirtää painopisteen pois vähiten kehittyneiden maiden tukemisesta, jotka ovat samalla kaikista haavoittuvimpia ilmastokriisin seurauksille.

Ilmaston kuumenemisen ja kansainvälisen ilmastopolitiikan osalta selonteko ei ota riittävästi huomioon Orpon hallituksen leikkauksia kehitysyhteistyöstä. Uskottava ja totuudenmukainen katsaus vaatisi selkeää tarkastelua siitä, miten vähenevä rahoitus vaikuttaa Suomen mahdollisuu-
teen tukea kehittyviä maita ilmastotoimissaan. Hupeneva rahoitus väistämättä kaventaa kehityspolitiikan mahdollisuuksia. Sen sijaan selonteko siirtää kehitysyhteistyön painopistettä kohti taloudellista yhteistyötä ja yksityisen rahoituksen roolin kasvattamista, unohtaen kuitenkin liiketoiminnan ilmastokestävyys, planetaarisen kantokyvyn ja oikeudenmukaisen vihreän siirtymän periaatteet. Selonteosta puuttuvat kunnianhimoiset ja konkreettiset ilmastotoimet sekä riittävä rahoitus niiden toteuttamiseksi.

Tilanne, jossa rahoitus vähenee ja painopisteitä muutetaan, johtaa siihen, että selonteon tavoitteita ei voida realisoida. Kun tuki kehittyville maille laskee, se paitsi suoraan heikentää ilmastokriisin torjuntaa kyseisissä maissa, myös vie uskottavuutta globaalilta ilmastopolitiikalta ja sen oikeudenmukaisuudelta.

Selonteossa korostuu selkeästi kauppapolitiikka ja suomalaisten yritysten etujen edistäminen. Myös kauppapolitiikassa Suomen tulisi edistää hiilineutraalia ja luonnon monimuotoisuutta tukevaa kauppapolitiikkaa. Kehitysyhteistyörahoitusta ei tule sitoa Suomen kauppapoliittisiin etuihin jos se johtaa kehittyvien maiden paikallisten tarpeiden ja näiden maiden yritysten sivuuttamiseen.

Selonteko ei tunnusta tai ymmärrä luonnon monimuotoisuuden merkitystä koko maapallon tilan ja tulevaisuuden kannalta. Siitä puuttuvat täysin konkreettiset toimet muun muassa metsien ja globaalin hiilinielun suojelemiseksi sekä globaalin metsäkadon ehkäisemiseksi. Tämä on osaltaan ristiriidassa hallitusohjelmassakin mainittujen tavoitteiden kanssa. Selonteossa ei näy se, mi-

Valiokunnan lausunto YmVL 14/2024 vp
Eriävä mielipide

ten Suomen monimuotoisuuden tukemiseen kohdistama rahoitus on moniin verrokkimaihin nähden pientä, ja miten tehokas monimuotoisuuden rahoitus osaltaan tukisi kansainvälisiä neuvotteluita ja sitä, että kaikki maat voisivat nykyistä paremmin osallistua luonnon monimuotoisuutta koskeviin neuvotteluihin. Samalla rahoitus edesauttaisi selonteossakin ääneen sanottua tavoitetta siitä, että Euroopan Unionin ulkopuoliset maat saataisiin sitoutumaan voimakkaammin kansainväliseen ympäristö- ja luontopolitiikkaan.

Vuoden 2024 selonteko on ensimmäinen, joka on laadittu vuonna 2022 järjestyn YK:n COP15-luontokokouksen jälkeen. Kokouksessa solmittu, historiallinen Kunmingin-Montrealin sopimus ohjaa maailmanlaajuisia pyrkimyksiä pysäyttää luonnon monimuotoisuuden häviäminen. Onkin hälyttävää, että Kunmingin-Montrealin mukaiset tavoitteet uhanalaistumisen pysäyttämisestä ja 30 prosentin suojelu- ja ennallistamistavoitteesta eivät näy selonteossa.

Mielipide

Edellä olevan perusteella esitämme,

että ulkoasiainvaliokunta ottaa edellä olevan huomioon.

Helsingissä 11.10.2024

Jenni Pitko vihr
Mai Kivelä vas
Pinja Perholehto sd
Johan Kvarnström sd